

Rapport 2006:22

Arkeologisk förstudie

Danielshammar

Blåviks, Ekeby och Åsbo socknar
Boxholms kommun
Östergötlands län

Mattias Schönbeck

Danielshammar

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning och bakgrund	4
Topografi och fornlämningsmiljö.	4
Syfte och metod	4
Resultat	5
Referenser	7
Tekniska uppgifter	8
Bilaga 1	9

Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M
K U L T U R M I L J Ö A V D E L N I N G E N

Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
lansmuseum@lansmus.linkoping.se • www.linkoping.se/lansmuseum

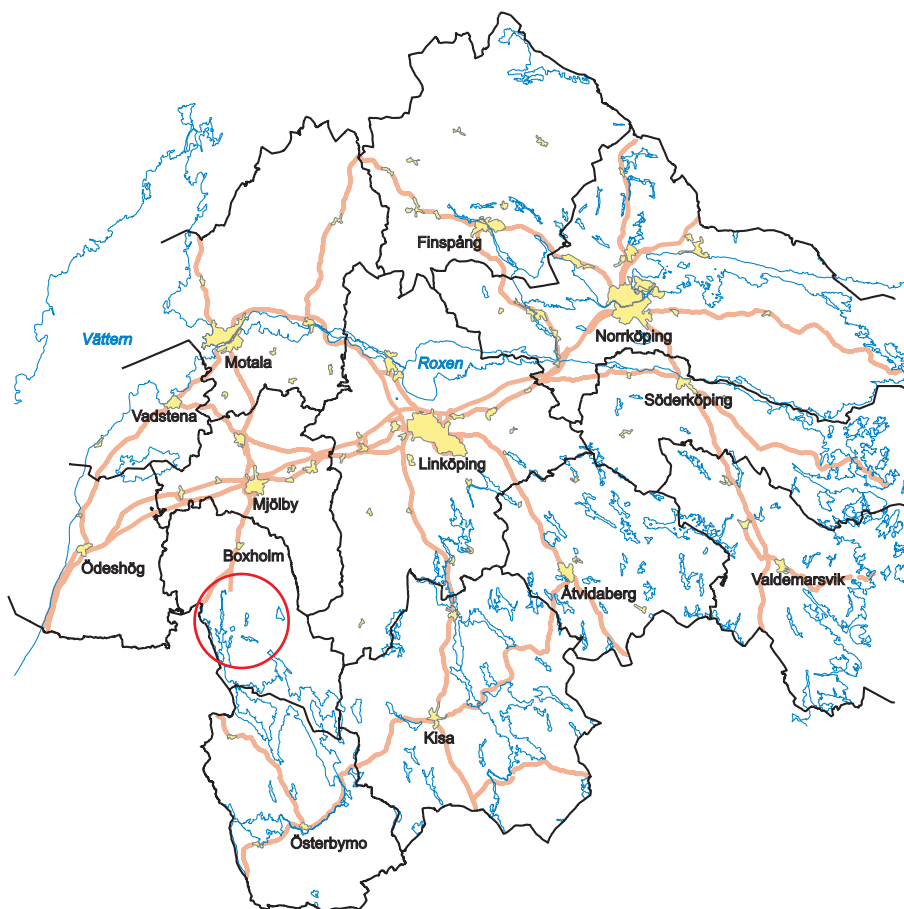
Sammanfattning

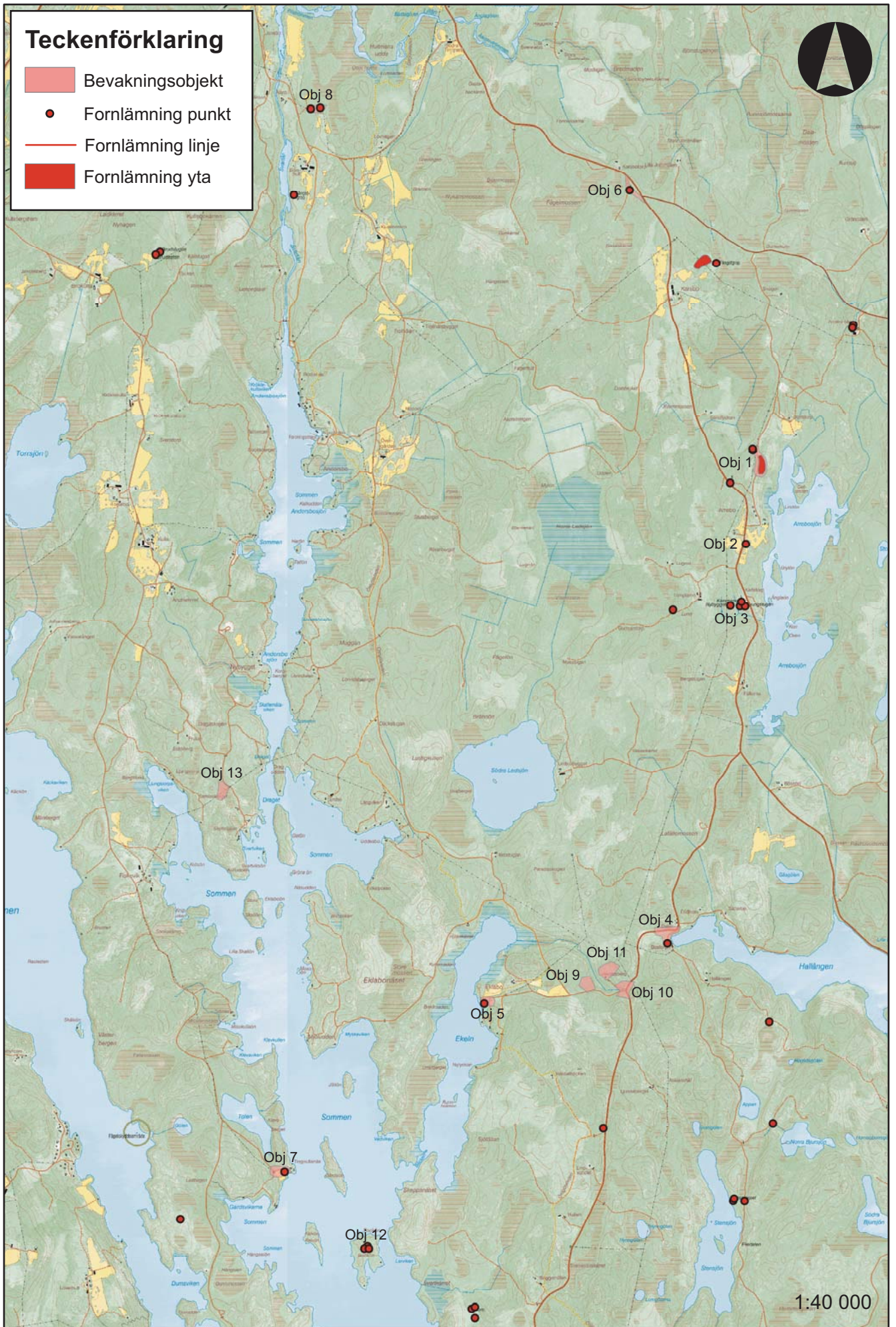
Östergötlands länsmuseum har utfört en arkeologisk förstudie över ett utifrån kartmaterial definierat område inom Blåviks, Ekeby och Åsbo socknar i Boxholms kommun. Anledningen till arbetet var att Vattenfall AB och Stadspartner AB, planerar att bygga om och bygga till det befintliga elnätet.

Förstudien utfördes genom att de planerade linjesträckningarna över låg- och högspänningsträckningarna jämfördes med de kända fornlämningarna i området. Vidare studerades de befintliga ytorna som omfattas av riksintressen för kulturmiljövården i Östergötlands län och de regionala kulturmiljöerna i Östergötland. Utöver detta har ett urval av historiska kartor analyserats, främst den häradsekonomiska kartan från 1867-77, men även den ekonomiska kartan från 1950. Delar av linjesträckningen har besökts i fält tillsammans med Johan Danielson, Stadspartner AB (2006-04-21).

Utifrån det tillgängliga arkiv- och kartmaterialet har totalt 13 bevakningsobjekt registrerats, som ligger i eller i anslutning till de linjesträckningar där om- eller nybyggnation av elnätet planeras. Dessa bevakningsobjekt omfattar sedan tidigare registrerade fornlämningar och/eller övriga kulturhistoriska lämningar. Utöver detta har byggnader som finns markerade på häradskartan men som inte finns utsatta på det yngre kartmaterialet markerats. Dessa byggnader kan utgöra presumtiva forn- eller kulturlämningar.

Mattias Schönbeck
antikvarie

Figur 2. Karta med de aktuella sträckorna markerade.

Inledning och bakgrund

Östergötlands länsmuseum utförde en arkeologisk förstudie över ett utifrån kartmaterial definierat område inom Blåviks, Ekeby och Åsbo socknar i Boxholms kommun. Anledningen till arbetet var att Vattenfall AB och Stadspartner AB, planerar att bygga om och till det befintliga elnätet.

Förstudien utfördes genom att de planerade linjesträckningarna över låg- och högspänningsträckningarna utifrån kartmaterial från Vattenfall AB jämfördes med de kända fornlämningarna över området. Vidare studerades de befintliga ytorna som omfattas av riksintressen för kulturmiljövården i Östergötlands län och de regionala kulturmiljöerna i Östergötland. Utöver detta har ett urval av historiska kartor studerats, främst den häradsekonomiska kartan från 1867-77, men även den ekonomiska kartan från 1950. Delar av linjesträckningen har besökts i fält tillsammans med Johan Danielson, Stadspartner AB (2006-04-21).

Topografi och fornlämningsmiljö

Den aktuella sträckningen som förstudien omfattar berör socknarna Blåvik och östra delen av Ekeby samt södra delen av Åsbo. Sträckningen sträcker sig från Tingkullanäs och Eklabo i söder upp till Åstugan i norr. Topografiskt är området ett kuperat, småbrutet landskap med inslag av sjösystem, där Sommen dominerar. Området representerar ett mycket välbevarat och ålderdomligt odlingslandskap som är utan motstycke i Sverige. Bebyggelsen består i huvudsak av mindre byar och ensamliggande gårdar.

De förhistoriska fornlämningarna inom förstudieområdet är relativt få till antalet och till stor del koncentrerade till området närmast Boxholm. I övriga delar finns spridda fornlämningar från historisk tid i form av bebyggelselämningar, milstolpar, vägghållningsstenar och fångstgropar. Bebyggelselämningarna består i första hand av gårds- och torplämningar, samt en del kvarn- och sågverkslämningar. Äldre agrara lämningar, såsom fossil åkermark, finns även inom aktuellt område.

Syfte och metod

Syftet med den arkeologiska förstudien har varit att lokalisera forn- och kulturlämningar för att underlätta ledningens lokalisering ur kulturmiljösynpunkt. Det samlade resultatet skall kunna utgöra ett underlag för

uppdragsgivaren i fördjupat planeringsarbete, samt utgöra en grundstomme för länsstyrelsernas fortsatta bedömningar i ärendet. Ytterligare ett syfte har varit att lokalisera platser där dold fornlämning kan vara belägen. Metoden som har använts är att rektifiera det befintliga kartmaterialet och studera de planerade ledningssträckorna utifrån de kända forn- och kulturlämningarna tillsammans med de ytor som omfattas av riksintressen för kulturmiljövården i Östergötlands län och de regionala kulturmiljöerna i Östergötland.

Lämningarna, som redovisas efter utförd förstudie, indelas i tre kategorier efter typ och status. Uppdelningen är gjord efter en bedömning av deras kulturhistoriska värde. Nedan följer en definition av kategorierna.

- *Fast fornlämning.* Registrerad fast fornlämning med fornlämningsnummer (FMIS beteckning), utmärkt på ekonomiska kartan eller nyupptäckt fast fornlämning redovisad efter preliminär nummerserie.
- *Möjlig fornlämning.* Registrerad osäker fornlämning med fornlämningsnummer (FMIS beteckning), ej markerad på ekonomiska kartan. Hit räknas även de objekt som utgör presumtiva fornlämningar. Objekten numreras löpande.
- *Övrig kulturlämning.* Lämningar med kulturhistoriskt värde, vilka normalt inte faller under Lagen om kulturminnen (SFS 1988:950). Övrig kulturlämning kan betraktas som fornlämning om de t ex ingår i ett sammanhang som motiverar en sådan status. Dessa bör karteras och dokumenteras. Även dessa lämningar redovisas som objekt.

Målsättningen är att inom området utlägga sammanhållna kulturhistoriska miljöer för att i detta skede underlätta elledningens lokalisering ur kulturmiljösynpunkt.

Den arkeologiska förstudien innehåller följande moment:

- Excerpering
- Översiktliga kart- och arkivstudier
- Analys
- Sammanställning av resultaten i rapportform

Resultat

Historisk kartanalys

I samband med den rubricerade förstudien upprättades digitala historiska kartöverlägg över de planerade ledningssträckorna utifrån kartmaterialet från Vattenfall AB. De historiska kartorna har rektifierats digitalt med fastighetskartan som underlag.

Kartöverlägget omfattar kartor från 1800-talets mitt och fram till 1950-talet. Det ger en bild av odlingslandskapets förändring över tid. Det visar hur bebyggelse och vägnät ändrades samt markutnyttjandet skiftar.

Arbetet med de historiska kartorna har genomförts genom att kartinformation som skiljer sig från de moderna kartorna har markerats. Detta gäller främst byggnader och kommunikationsleder. Huvudregeln har varit följande: Om ett objekt finns markerat på någon av de historiska kartorna men saknas på de moderna kartorna, så är det att betrakta som övergivet och kan utgöra en presumtiv forn- eller kulturlämning. Nedan beskrivs vilka typer av objekt som markerats:

- *Bebyggelse.* Bebyggelse markerad på de historiska kartorna som inte sammanfaller med bebyggelse på de moderna kartorna har markerats. Dessa kan utgöra jordetorp, backstugor eller soldattorp.
- *Kommunikation.* Hit räknas på originalkartan förekommande stigar och vägar samt järnvägs- linjer som ej sammanfaller med i dag existerande eller använda kommunikationsleder. Dessa har markerats på överlägget.

Följande akter från Lantmäteriets arkiv har använts till arbetet:

RAK Id	Blad namn	År
J112-44-20	Boxholm	1868-1877
J112-44-25	Fiskevik	1868-1877
J112-45-16	Björke	1868-1877
J112-45-21 v2	Somevik	1868-1877

Häradsekonomska kartan från Rikets allmänna kartverk (RAK)

Nedan följer en kortfattad beskrivning av de objekt som registrerats utifrån kända fornlämningar och kulturhistoriska lämningar och objekt som observerats utifrån det historiska kartmaterialet. Resultatet beskrivs även i tabellform med åtgärdsförslagen presenterade.

Objekten har numrerats i löpande ordning. Samma numrering finns på kartmaterialet. Objektens utbredning bör ses som en geografisk uppskattning och motsvarar inte en faktisk avgränsning. Detta gäller framförallt objekt där det gömda kulturlandskapet kan beröras. Hit räknas bl a förhistoriska boplatzlämningar vilka i regel inte uppvisar några ovan mark synliga lämningar, men som primärt indikeras av de lösfynd som påträffats.

Inga riksintresseområden för kulturmiljövården eller områden som ingår i det regionala kulturminnesprogrammet berörs av de planerade ledningsarbetena. Delar av ledningssträckan har besökts i fält.

Objekt 1

Objektet omfattar flera olika lämningar. Den till ytan största utgörs av ett område med fossil åkermark bestående av omkring 25 st röjningsrösen med oftast oregelbunden form, vanligen 2-7 m i diameter och 0,2-0,4 m höga. Även en del naturliga stensamlingar ingår samt några stensättningsliknande lämningar. Området är sedan tidigare registrerat i FMIS (Riksantikvarieämbetets fornminnesinformation, f d fornminnesregistret), under beteckningen Blåvik 4:1 (RAÄ 4, Blåviks sn) och är klassat som övrig kulturhistorisk lämning. Inom objektet finns också Blåvik 3:1-2, som utgörs av 2 st stenfyllda stensättningar, 7-8 m i diameter. En av dessa är dock osäker. Stensättningarna är klassade som fasta fornlämningar. För att passera detta objekt bedömer Östergötlands länsmuseum att det bör utföras en arkeologisk förundersökning för att förhindra att dolda fornlämningar berörs av de planerade ledningsarbetena. Beslut om att utföra en arkeologisk förundersökning fattas av Länsstyrelsen i Östergötlands län.

Objekt 2

Utgörs av en stensättningsliknande bildning, närmast rund, 5-6 m i diameter och 0,2 m hög. Den stensättningsliknande lämningen är registrerad i FMIS under beteckningen Blåvik 1:1 och är registrerad som en övrig kulturhistorisk lämning. Lämningen ligger på ett mindre impediment. Objektet berörs ej av de planerade ledningsarbetena.

Objekt 3

Objektet innehåller tre olika lägenhetsbebyggelser: Blåvik 35:1, 36:1 och Blåvik 37:1. Dessa bebyggelse-lämningar härrör från tre olika backstugor: Kammarren, Karlstorp och Ljungstugan. Dessa var bebodda fram till 1882 (Kammaren), 1912 (Karlstorp) och 1872 (Ljungstugan). Bebyggelse-lämningarna har status som övrig kulturhistorisk lämning. Lämningarna bör undvikas i samband med markarbeten vid de planerade ledningsarbetena.

Objekt 4

Inom det markerade objektsområdet finns en fyndplats, Blåvik 42:1, för en stenxyxa. Utmed de höjder där ledningssträckan är planerad kan ytterligare stenåldersrelaterade lämningar förekomma. Ledningssträckan är planerad i eller omedelbart invid väg. Varför ingen ytterligare antikvariska åtgärd torde behövas.

Objekt 5

Inom det markerade området finns det uppgift om att en stenxyxa skall ha upphittats (Blåvik 8:1). Ledningssträckan är planerad i eller omedelbart invid väg. Vägområdet är, troligen i samband med anläggandet, utschaktat. Ingen ytterligare antikvarisk åtgärd torde behövas.

Objekt 6

Objektet utgörs av en äldre del av landsvägen, vilken enligt fornminnesinventeringen delvis är varaktigt övergiven. Utmed denna vägrestr finns en milsten, Blåvik 34:1. Såväl milstenar som äldre övergivna vägar har status som fast forn lämning och är skyddade enligt lag. Markarbeten i anslutning till dessa lämningar kräver tillstånd av länsstyrelsen, varför en arkeologisk förundersökning rekommenderas om ledningsarbeten planeras inom markerat objekt. Om markarbeten sker som planerat kommer inte objektet att beröras.

Objekt 7

Objektet omfattar Blåvik 59:1 som enligt FMIS utgörs av en fyndplats. Totalt rör det sig om en bergartsyx, en flintyx samt en hacka av sten. Det framgår dock inte var dessa stenåldersartefakter de facto har hittats. Möjligen är fyndplatsen, vilket inte topografin talar emot, området kring Tingkullanäs. För att passera detta objekt bedömer Östergötlands länsmuseum att det bör utföras en arkeologisk utredning etapp 1 som består av en okulär besiktning i fält, för att bedöma huruvida ytterligare stenåldersindikationer föreligger i eller i anslutning till objektet utmed den planerade ledningssträckan. Resultatet av utredningen bör sedan ligga till grund för länsstyrelsens vidare beslut i ärendet.

Objekt	Socken	RAÄ-nr	Karta RAK id	Objektnr	Antikvarisk bedömning
Område med röjningsrösen, stensättningar	Blåvik	RAÄ 3-4	J112 44-16 Björke	Obj 1	Arkeologisk förundersökning
Stensättningsliknande bildning	Blåvik	RAÄ 1	J112 44-16 Björke	Obj 2	Inga antikvariska åtgärder
Område med tre torplämningar	Blåvik	RAÄ 35-37	J112 45-21 Sommevik	Obj 3	Bör undvikas
Fyndplats stenxyxa	Blåvik	RAÄ 42	J112 45-21 Sommevik	Obj 4	Inga antikvariska åtgärder
Uppgift om fynd av yxa	Blåvik	RAÄ 8	J112 44-25 Fiskevik	Obj 5	Inga antikvariska åtgärder
Milsten, äldre övergiven väg	Blåvik	RAÄ 34	J112 44-16 Björke	Obj 6	Berörs ej
Fyndplats flera stenxor	Blåvik	RAÄ 59	J112 44-25 Fiskevik	Obj 7	Arkeologisk utredning etapp 1
Husgrund, sen tid, stenmur	Ekeby	RAÄ 204, 202	J112 44-20 Boxholm	Obj 8	Arkeologisk utredning etapp 1
Plats för lägenhetsbebyggelse?	Blåvik		J112 45-21 Sommevik	Obj 9	Berörs ej
Plats för lägenhetsbebyggelse, Jakobsberg Bs	Blåvik		J112 45-21 Sommevik	Obj 10	Berörs ej
Plats för lägenhetsbebyggelse, Enstorp Bs	Blåvik		J112 45-21 Sommevik	Obj 11	Berörs ej
Bebyggelse-lämning	Blåvik	RAÄ 26	J112 44-25 Fiskevik	Obj 12	Bör undvikas
Bebyggelse-lämning, Madsstugan Bs	Ekeby		J112 44-25 Fiskevik	Obj 13	Arkeologisk utredning etapp 1

Objekt 8

Det markerade objektsområdet omfattar en husgrund (Ekeby 204:1) och en stenmur (Ekeby 202:1). Ingen byggnad eller odlingsmark finns markerad på vare sig häradskartan från 1800-talets mitt eller på den ekonomiska kartan från 1950-talet. Möjligen fanns en bebyggelse här tidigare. För att passera detta objekt bedömer Östergötlands länsmuseum att det bör utföras en arkeologisk utredning etapp 1 som består av en okulär besiktning i fält, för att bedöma huruvida objektet berörs av de planerade ledningsarbetena. Resultatet av utredningen bör sedan ligga till grund för länsstyrelsens vidare beslut i ärendet.

Objekt 9

Mellan objekten 4 och 5 ligger objekt 9, som utgörs av plats för lägenhetsbebyggelse. Inom objektet har enligt häradskartan möjligen en backstuga legat, benämnd Källstugan. I samband med besiktningen kunde ingen bebyggelse lämning identifieras i anslutning till ledningssträckningen.

Objekt 10

Strax öster om objekt 9 ligger nästa plats för lägenhetsbebyggelse. Enligt häradskartan skall här ha legat en backstuga med namnet Jakobsberg. Namnet finns fortfarande kvar på en fastighet i närheten, men platserna överensstämmer inte. Detta kan bero på svårigheter med rektifieringen av häradskartan eller att torpnamnet har givit namn åt den intilliggande yngre fastigheten. I samband med besiktningen kunde ingen bebyggelse lämning identifieras i anslutning till ledningssträckningen.

Objekt 11

Ytterligare en backstuga har enligt häradskartan funnits i detta område. Denna backstuga skall ha hetat Enstorp och även denna lägenhetsbebyggelse saknas på den ekonomiska kartan från 1950. I samband med besiktningen kunde ingen bebyggelse lämning identifieras i anslutning till ledningssträckningen.

Objekt 12

Detta objekt utgörs av tre profana byggnader var av två fortfarande står, om än ombyggda. Den tredje är en grund efter en ladugård. Denna bör undvikas i samband med det planerade linjearbetet.

Objekt 13

Enligt häradskartan skall här ha legat Madsstugan som var en backstuga. Ingen bebyggelse finns dock på den ekonomiska kartan från 1950. För att passera detta objekt bedömer Östergötlands länsmuseum att det bör utföras en arkeologisk utredning etapp 1 som består av en okulär besiktning i fält, för att bedöma huruvida objektet berörs av de planerade ledningsarbetena. Resultatet av utredningen bör sedan ligga till grund för länsstyrelsens vidare beslut i ärendet.

Referenser

Arkiv

Fornminnesregistret, FMIS, Riksantikvarieämbetet
<http://www.fmis.raa.se/>

Lantmäteriet, Häradseconomiska Rikets allmänna kartverk (RAK)

<http://www.lantmateriet.se/>

Kartor från Vattenfall AB: 2328 Förslag ombyggnad med Lsp Del 1-6 och 2328 Förslag HSP Del 1-4

Östergötlands länsmuseums topografiska arkiv

Tekniska uppgifter

Lokal	Danielshammar
Socken	Blåvik, Ekeby och Åsbo
Kommun	Boxholm
Landskap	Östergötland
Län	Östergötland
Fornlämningsnummer	RAÄ 1, 3:1-2, 4, 5, 8, 34, 35, 36, 37, 42, 59 i Blåviks sn RAÄ 202 och 204 i Ekeby sn.
Ekonomiska kartans blad	7F 7a Romanäs, 7F 8a Fiskevik, 7F 7b Blåvik, 7F 8b Eklabo, 7F 9b Arrebo.
Koordinater	X6438600-6449950, Y1452700-1460170
Koordinatsystem	RT 90 2,5 gon V
Höjdsystem	-
Länsstyrelsens beslut	-
Länsstyrelsens diarienummer	-
ÖLM diarienummer	83/06
ÖLM kontonummer	530432
Uppdragsgivare	Stadspartner AB, Linköping
Kostnadsansvarig	Vattenfall Eldistribution
Projektledare	Mattias Schönbeck
Personal	-
Fältarbetstid	-
Fynd	Nej
Foto	Nej
Analys	Kartrektifiering
Grafik	Mattias Schönbeck
Renritning	-
Grafisk form	Lasse Norr
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket dnr 507-99-499
ISSN 1403-9273	Rapport 2006:22 © Östergötlands länsmuseum

Bilaga 1

Kartor

Kartmaterialet som har använts i följande kartor är:
2328 Förslag ombyggnad med Lsp Del 1-6. På dessa
har shaper med Bevakningsobjekt och Fornlämningar
lagts på.

1458404

1458604

1458804

1459004

Teckenförklaring

- Fornlämning punkt
- Fornlämning linje
- Fornlämning yta
- Bevakningsobjekt

6446471

6446471

6446271

6446271

6446071

6446071

6445871

6445871

6445671

6445671

6445471

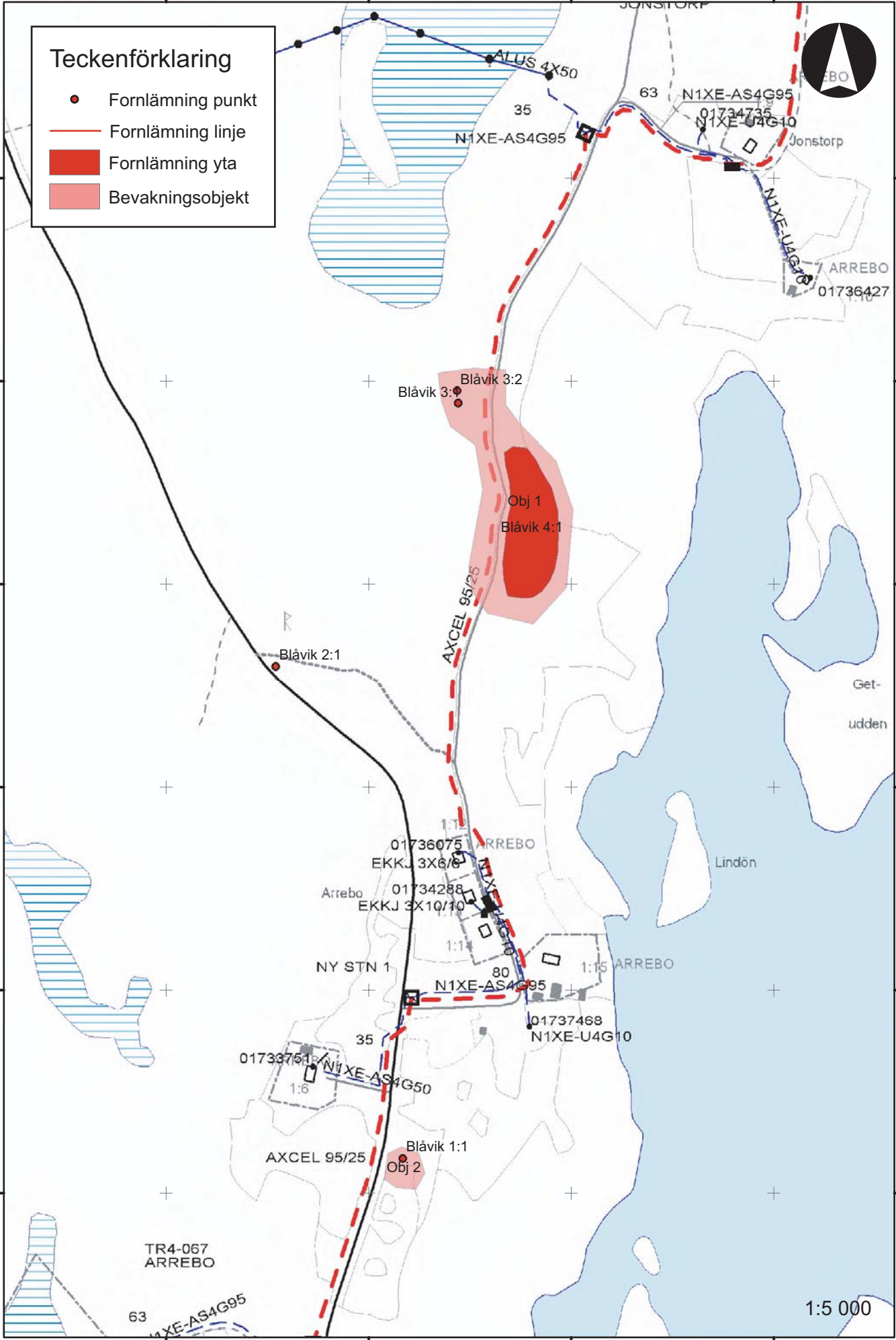
6445471

1458404

1458604

1458804

1459004

1:5 000

1458312

1458512

1458712

1458912

Teckenförklaring

- Fornlämning punkt
- Fornlämning linje
- Fornlämning yta
- Bevakningsobjekt

Lindön

6445732

6445732

6445532

6445532

6445332

6445332

6445132

6445132

6444932

6444932

6444732

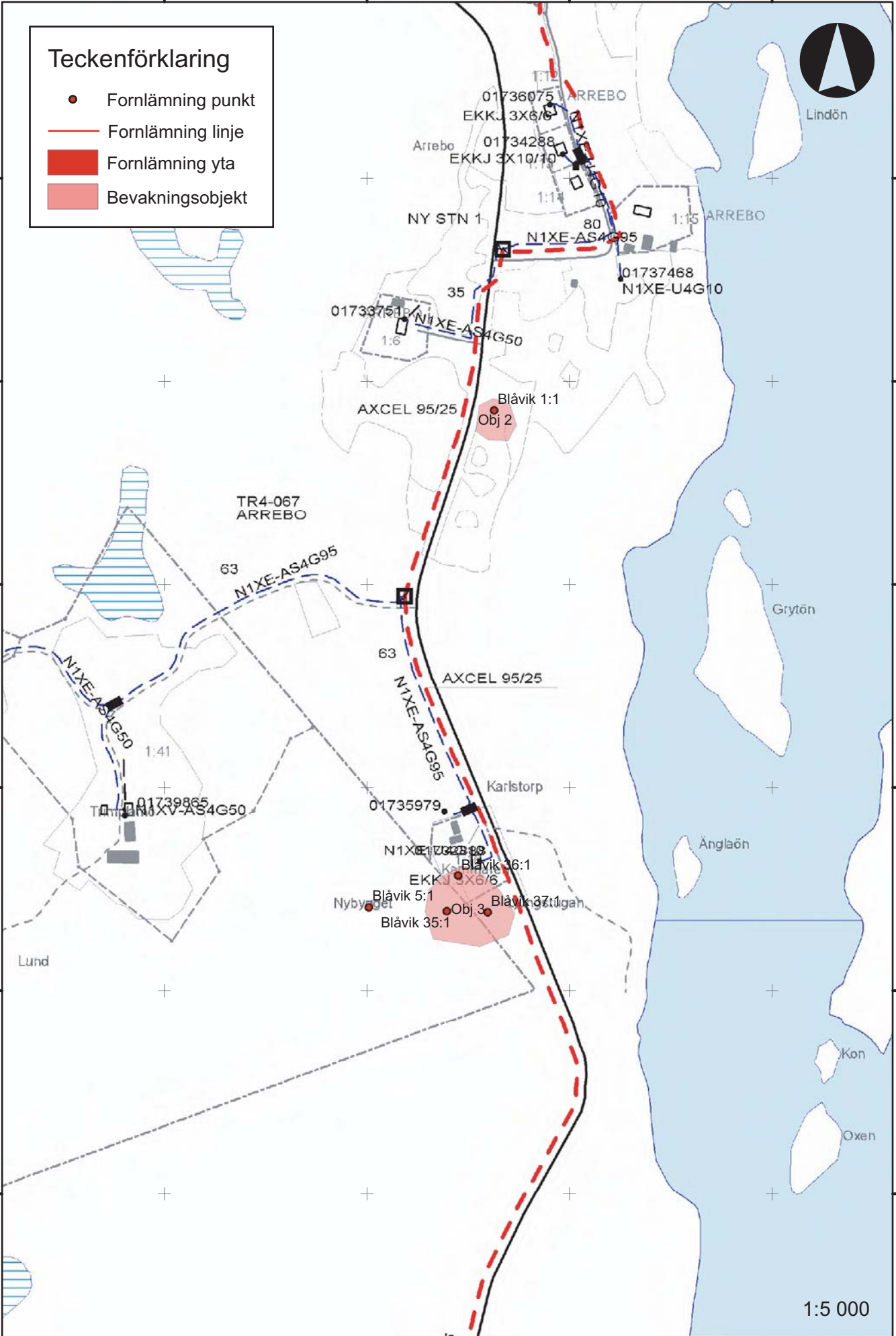
6444732

1458312

1458512

1458712

1458912

1457607

1457807

1458007

1458207

Teckenförklaring

- Fornlämning punkt
- Fornlämning linje
- Fornlämning yta
- Bevakningsobjekt

6442750

6442750

6442550

6442550

6442350

6442350

6442150

6442150

6441950

6441950

6441750

6441750

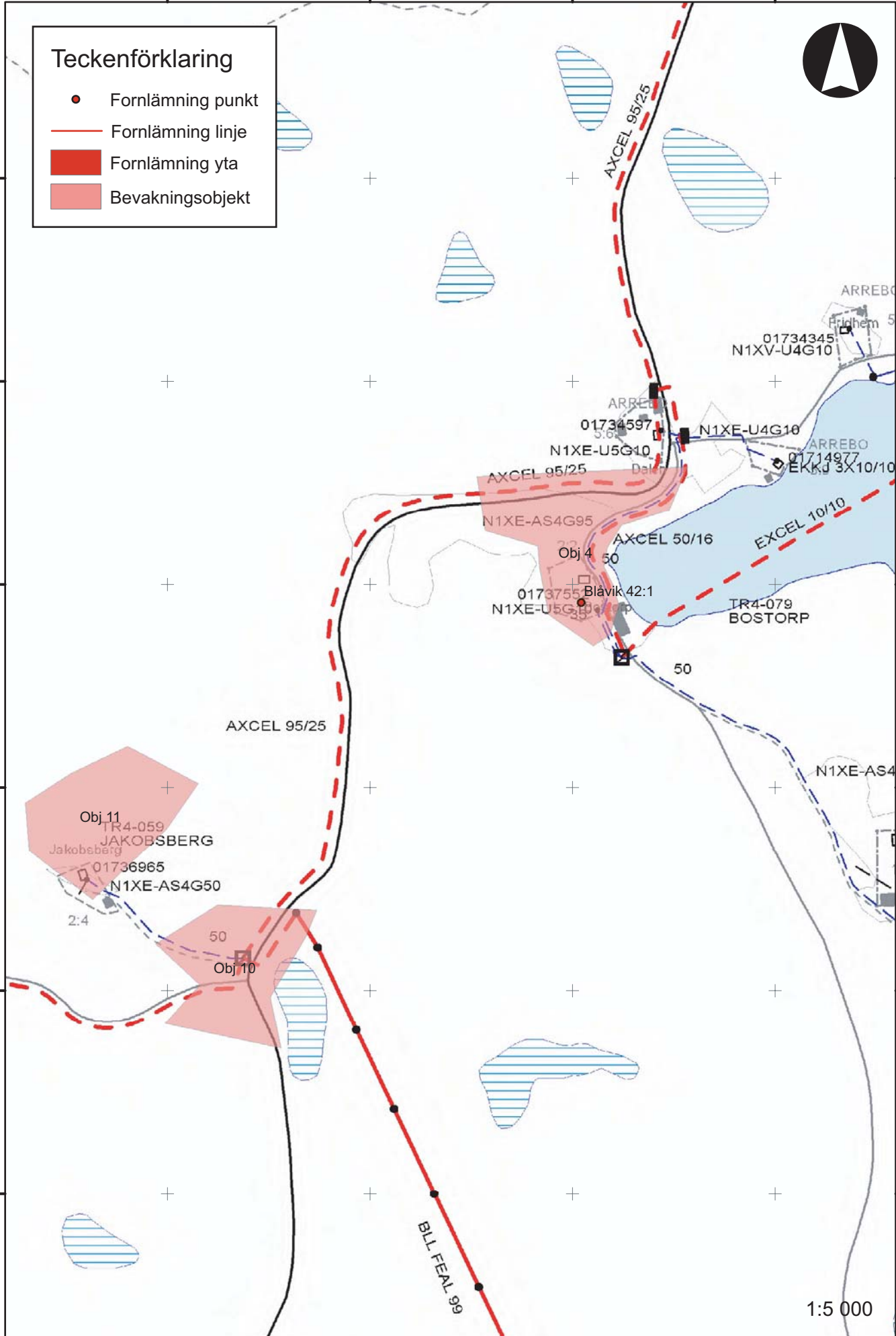
1457607

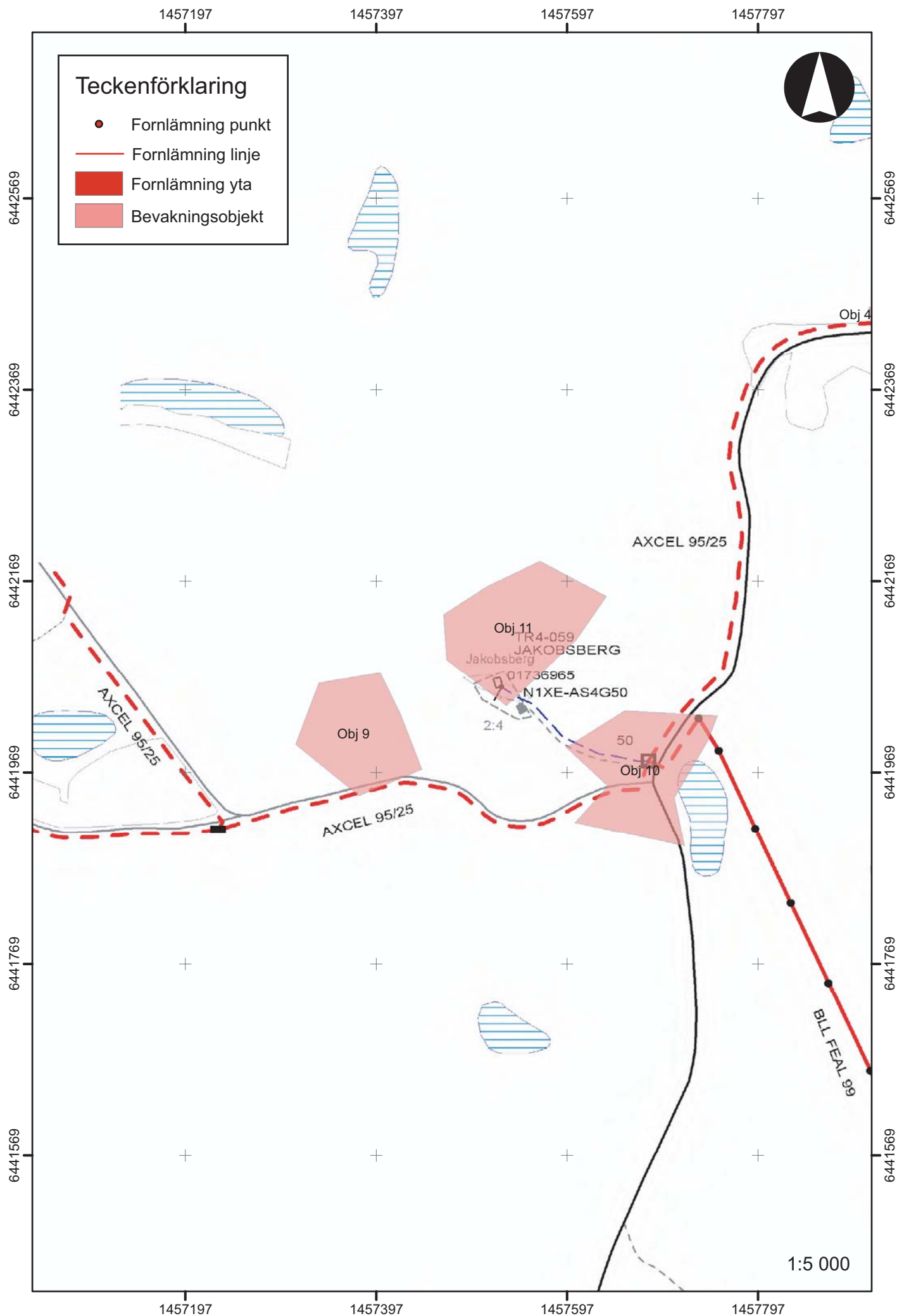
1457807

1458007

1458207

1:5 000

1456297

1456497

1456697

1456897

Teckenförklaring

- Fornlämning punkt
- Fornlämning linje
- Fornlämning yta
- Bevakningsobjekt

6442359

6442359

6442159

6442159

6441959

6441959

6441759

6441759

6441559

6441559

6441359

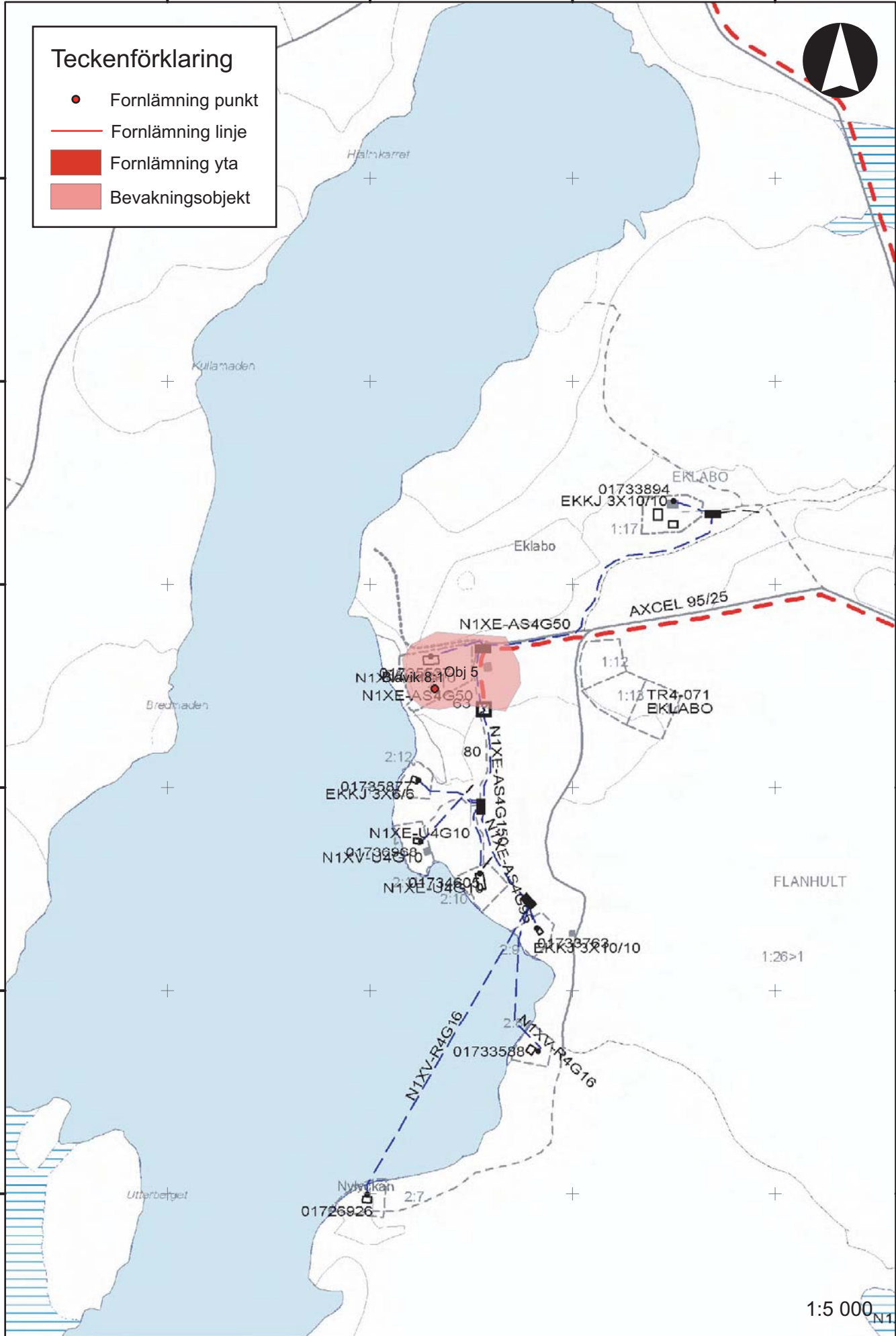
6441359

1456297

1456497

1456697

1456897

1:5 000

N1

1454998

1455198

1455398

1455598

Teckenförklaring

- Fornlämning punkt
- Fornlämning linje
- Fornlämning yta
- Bevakningsobjekt

6449322

6449122

6448922

6448722

6448522

6448322

6449322

6449122

6448922

6448722

6448522

6448322

28

29

30

31

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

TOLNEM
Alarp

BLLFEAL 99

Ekeby 204:1

Ekeby 202:1

Obj 8

NORRA BÖRSHULT

BOXHOLM

arkarta resp kommun. Kartan

01735257
EKKJ 3X10/10

175

Svartån

Sörs-
hult

KJUSEBOTORP

F524

AXCEL 95/25

50

N1XE-AS4G95

TR4-075

Ekeby 203:1

grop

TR4-075
1:5 000

1454998

1455198

1455398

1455598

1457534

1457734

1457934

1458134

Teckenförklaring

- Fornlämning punkt
- Fornlämning linje
- Fornlämning yta
- Bevakningsobjekt

6448856

6448856

6448656

6448656

6448456

6448456

6448256

6448256

6448056

6448056

6447856

6447856

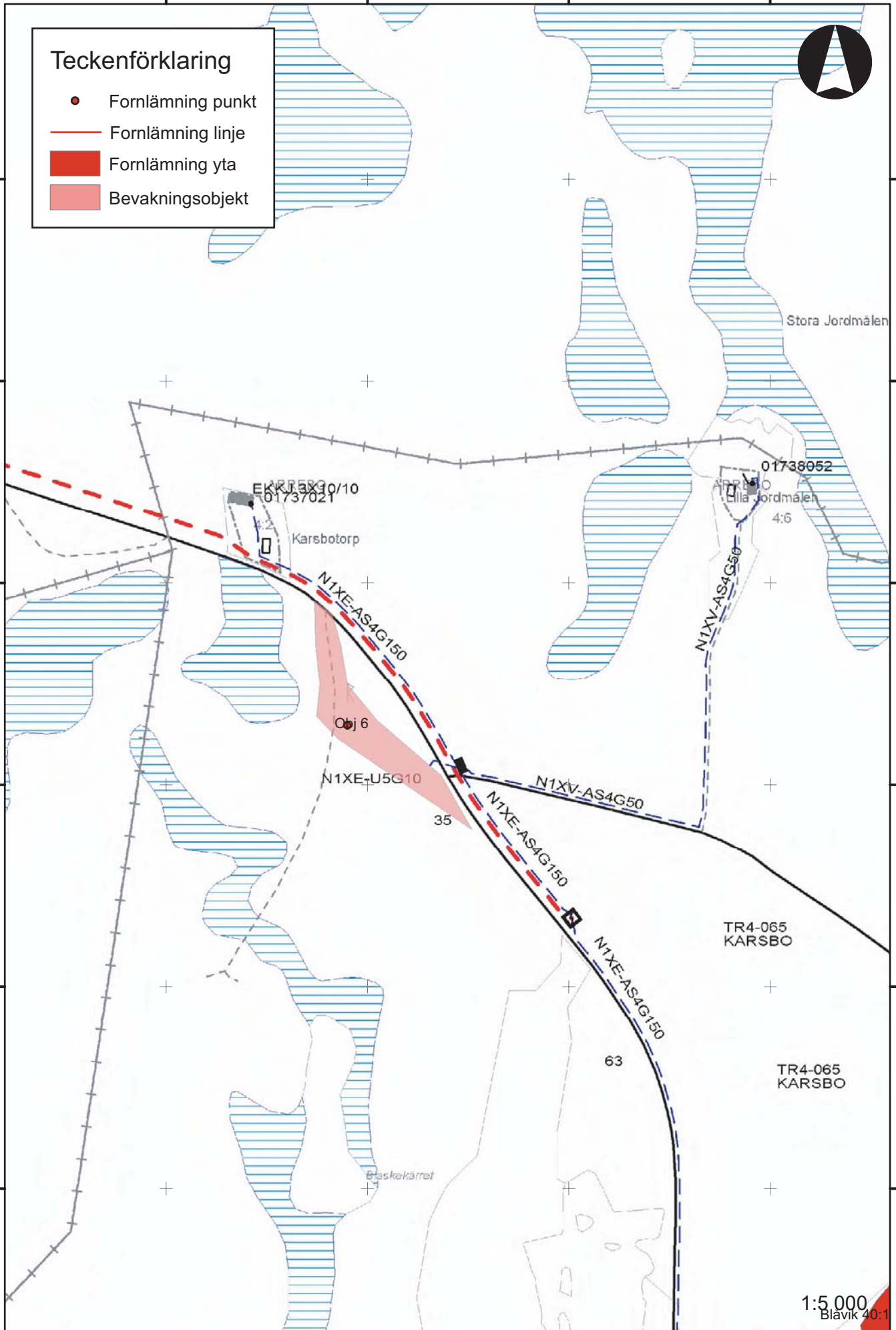
1457534

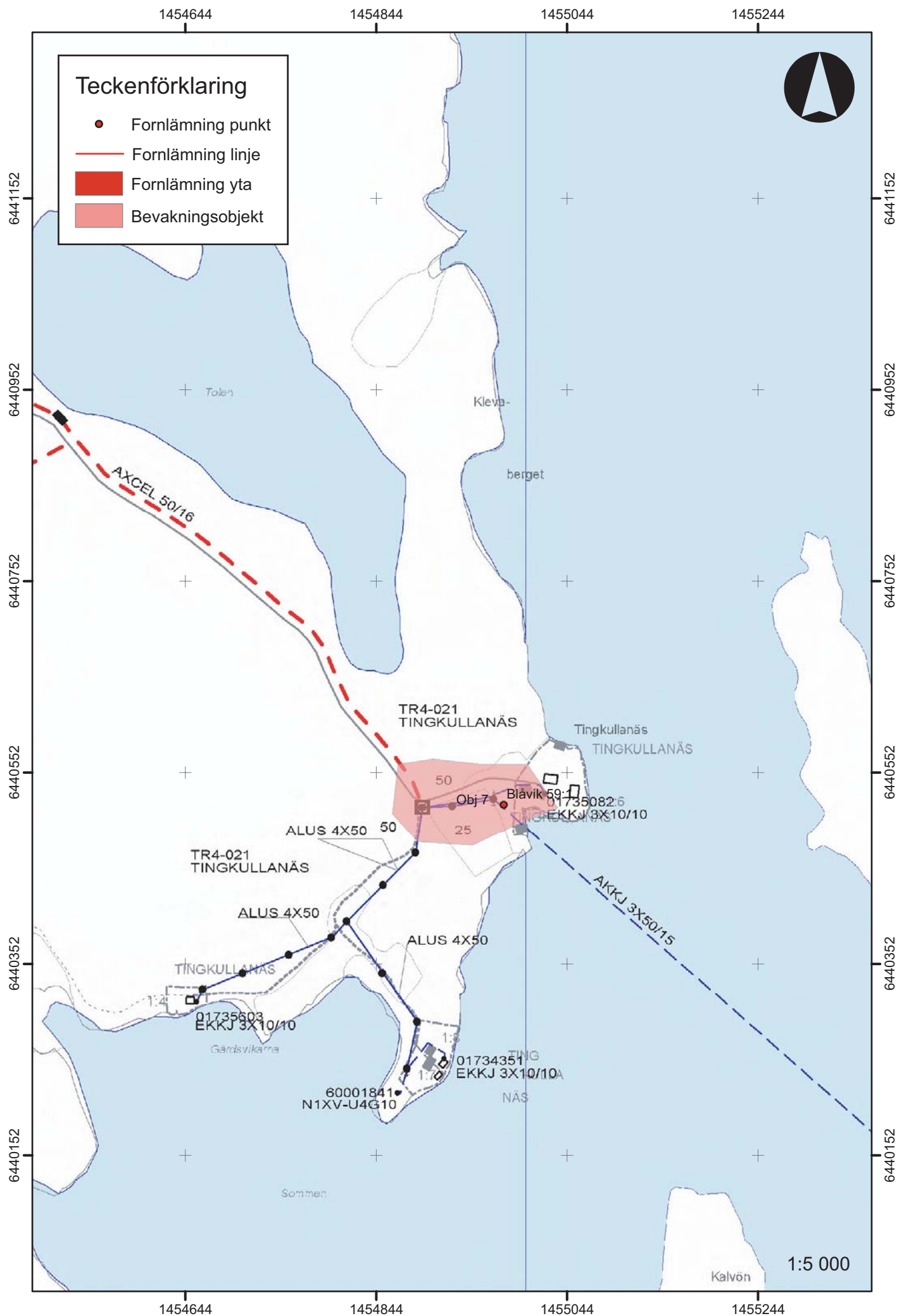
1457734

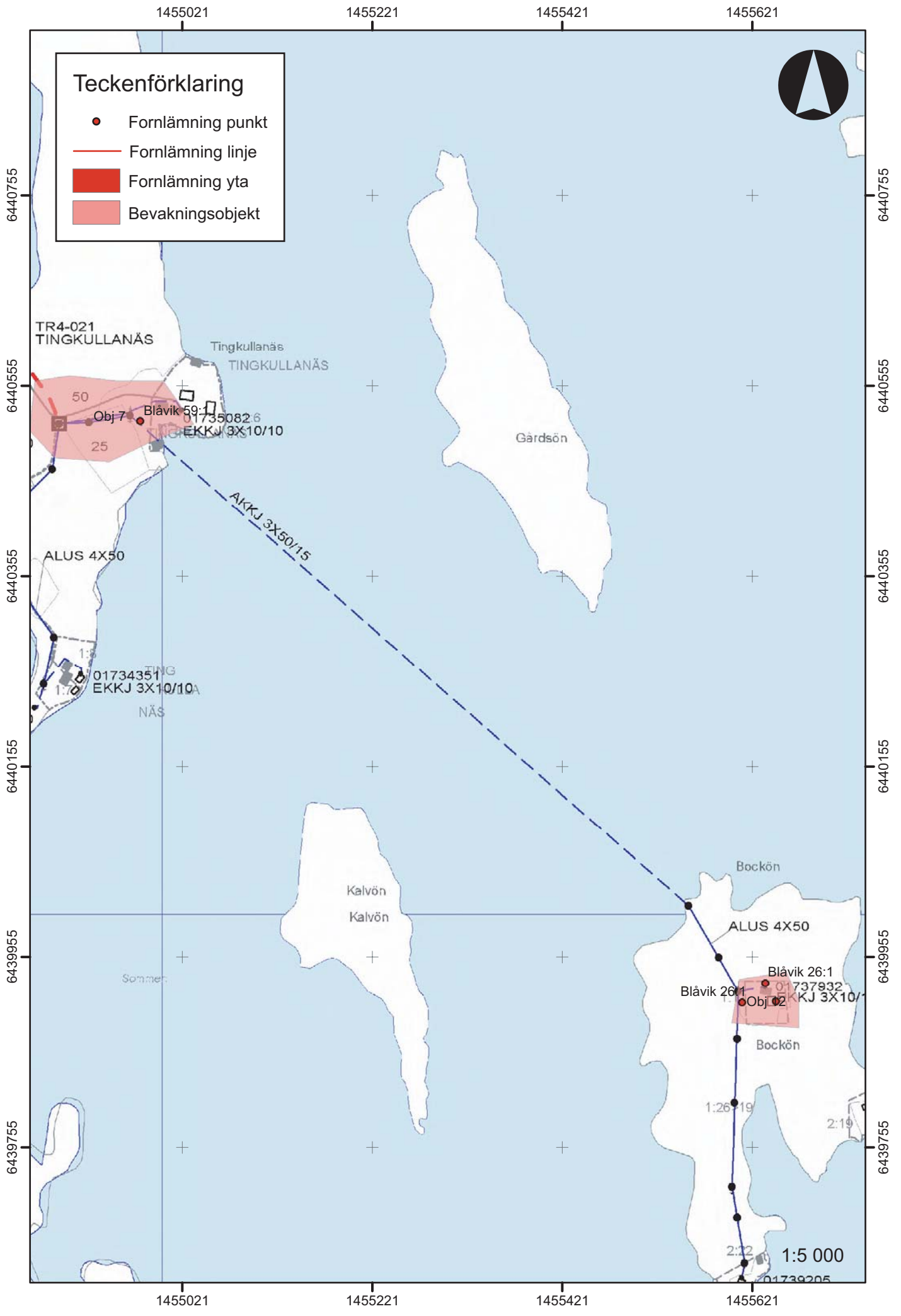
1457934

1458134

1:5 000
Blavik 40:1

Teckenförklaring

- Fornlämning punkt
- Fornlämning linje
- Fornlämning yta
- Bevakningsobjekt

TR4-021
TINGKULLANÄS

Tingkullanäs
TINGKULLANÄS

Gårdsön

ALUS 4X50

01734351
TING
EKKJ 3X10/10A
NÄS

Kalvön
Kalvön

Bockön

ALUS 4X50

Blåvik 26:1
01737932
Obj 02
KJ 3X10/10

Bockön

1:26
19

2:19

2:22

1:5 000

01739205

AKKJ 3X50/15

50
Obj 7
Blåvik 59:1
01735082.6
TING
EKKJ 3X10/10

25

Sonnen

1455021

1455221

1455421

1455621

6440755

6440555

6440355

6440155

6439955

6439755

6440755

6440555

6440355

6440155

6439955

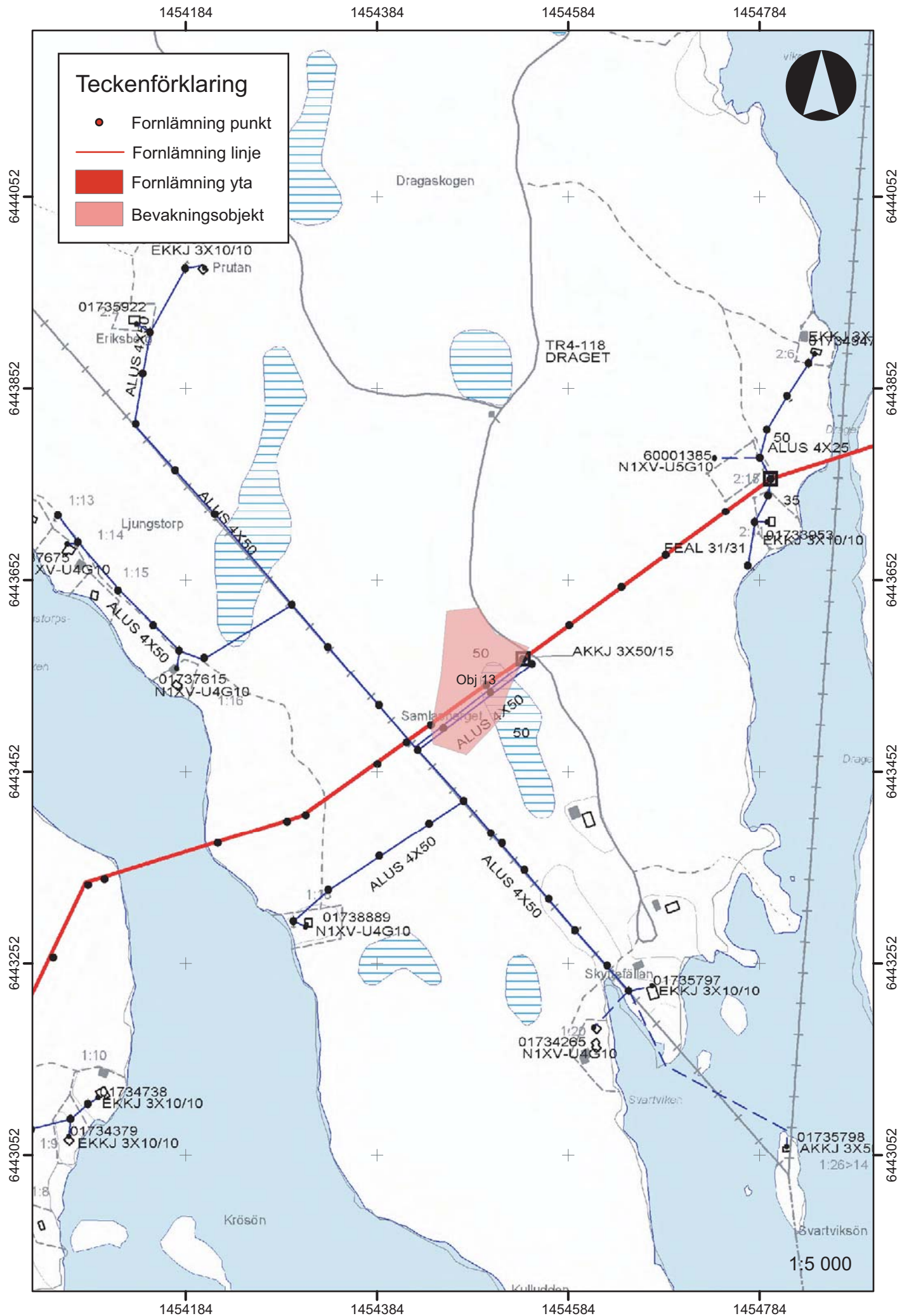
6439755

1455021

1455221

1455421

1455621

Östergötlands länsmuseum har utfört en arkeologisk förstudie över ett utifrån kartmaterial definierat område inom Blåviks, Ekeby och Åsbo socknar i Boxholms kommun. Anledningen till arbetet var att Vattenfall AB och Stadspartner AB planerar att bygga om och bygga till det befintliga elnätet.

Förstudien utfördes genom att de planerade linjesträckningarna över låg- och högspänningsträckningarna jämfördes med de kända fornlämningarna i området. Vidare studerades de befintliga ytorna som omfattas av riksintressen för kulturmiljövården i Östergötlands län och de regionala kulturmiljöerna i Östergötland. Utöver detta har ett urval av historiska kartor analyserats, främst den härads-ekonomiska kartan från 1867-77, men även den ekonomiska kartan från 1950. Delar av linjesträckningen har besökts i fält.

Utifrån det tillgängliga arkiv- och kartmaterialet har totalt 13 bevakningsobjekt registrerats i eller i anslutning till de linjesträckningar där om- eller nybyggnation av elnätet planeras. Dessa bevakningsobjekt omfattar sedan tidigare registrerade fornlämningar och/eller övriga kulturhistoriska lämningar. Utöver detta har byggnader som finns markerade på häradskartan men som inte finns utsatta på det yngre kartmaterialet markerats. Dessa byggnader kan utgöra presumtiva forn- eller kulturlämningar.